

УДК 378.147

Г. Є. Чепорова,
старший викладач

(Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь)

ЗАСТОСУВАННЯ СИТУАЦІЙНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ

У роботі розглянуто проблему ефективного формування професійної компетентності майбутніх економістів, визначено складові компоненти професійної компетентності та можливість їх формування у процесі застосування ситуаційної методики навчання, наочно приведено модель застосування ситуаційних вправ у процесі навчання фахових дисциплін.

Постановка проблеми. Процеси, що відбуваються в європейській та світовій економіці, та відповідні їм соціально-педагогічні орієнтири в системі вищої освіти зумовлюють формування нових, жорсткіших вимог до професійної компетентності сучасних фахівців та удосконалення процесу їх професійної підготовки. Стратегічні завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців відображені в Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ ст.) та основних засадах розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Утворення єдиного ринку праці вищої кваліфікації в Європі, забезпечення якісного освітнього рівня фахівців і відповідності їх підготовки умовам міжнародного ринку праці посилює актуальність питання формування професійної компетентності сучасного фахівця, зокрема фахівця-економіста.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми формування професійної компетентності майбутнього економіста присвячені наукові роботи цілої низки вчених, серед яких М. В. Вачевський (теоретико-методичні засади формування професійної компетентності) [1], О. М. Гончарова (інформатичні компетентності майбутніх економістів) [2], Л. М. Дибкова (індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності економістів) [3], Н. В. Уйсімбасва (значення науково-дослідної роботи у професійній компетентності студентів економічних спеціальностей) [4] та ін. Але проблема технології формування професійної компетентності економістів за допомогою методу ситуаційного навчання при викладанні фахових дисциплін не була предметом окремого наукового дослідження.

Метою даної статті є розробка моделі формування професійної компетентності майбутніх економістів за допомогою використання ситуаційного методу у викладанні фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу цілої низки наукових робіт професійну компетентність студента – економіста ми розглядаємо як інтегровану властивість, що складається з низки взаємопроникаючих компетентностей – змістовно-технологічної, функціонально-діяльній та особистісної. Вона визначається сформованістю у студента складових, зміст яких відповідає вимогам, що пред'являються з боку професійного суспільства, освітянського та соціального середовища, а також особистісним очікуванням того, хто навчається.

З огляду на Державний класифікатор професій [5], в якому сформульовані вимоги до знань, умінь та обов'язків фахівця-економіста, зміст складових компонент професійної компетентності студента-економіста, на нашу думку, може бути наступний:

- змістовно-технологічна компонента включає економічні знання та уміння, володіння спеціальними професійними знаннями, знання нормативної документації, здібність до практичного застосування знань при вирішенні економічних задач, рефлексивні та науково-дослідницькі уміння, здатність до пошуку необхідної інформації, ефективного застосування інформаційних технологій для розробки і представлення стратегічної інформації та ін;

- до функціонально-діяльній компоненти входить моделювання рішень, аналіз ризику, підготовка звітів, досвід практичної діяльності, володіння методами економічного аналізу та проектування, наявність системного уявлення про структури і тенденції розвитку економіки, знання принципів прийняття й реалізації економічних та управлінських рішень на мікро- та макрорівнях, створення і розвиток власної економічної позиції та ін;

- особистісна (персональна) компонента включає наступні ознаки: ініціативність, цілеспрямованість, ситуативність, відповідальність, креативність, комунікативність, організованість, самостійність, рішучість, законослухняність, адекватну самооцінку, впевненість у собі, самоконтроль, високий рівень мотивації до досягнень, визнання неперервної освіти протягом життя, адекватну реакцію на зміну обставин і стресову ситуацію, оцінку альтернативних рішень та ін.

На рис. 1 представимо модель формування професійної компетентності майбутнього економіста у процесі викладання фахових дисциплін ситуаційним методом.

В останні роки у зв'язку з курсом на модернізацію вітчизняної освіти до системи вищої школи активно залучаються нові ефективні методи навчання, серед яких все більшого розповсюдження набуває ситуаційний метод навчання, або метод case-study.

© Чепорова Г. Є., 2010

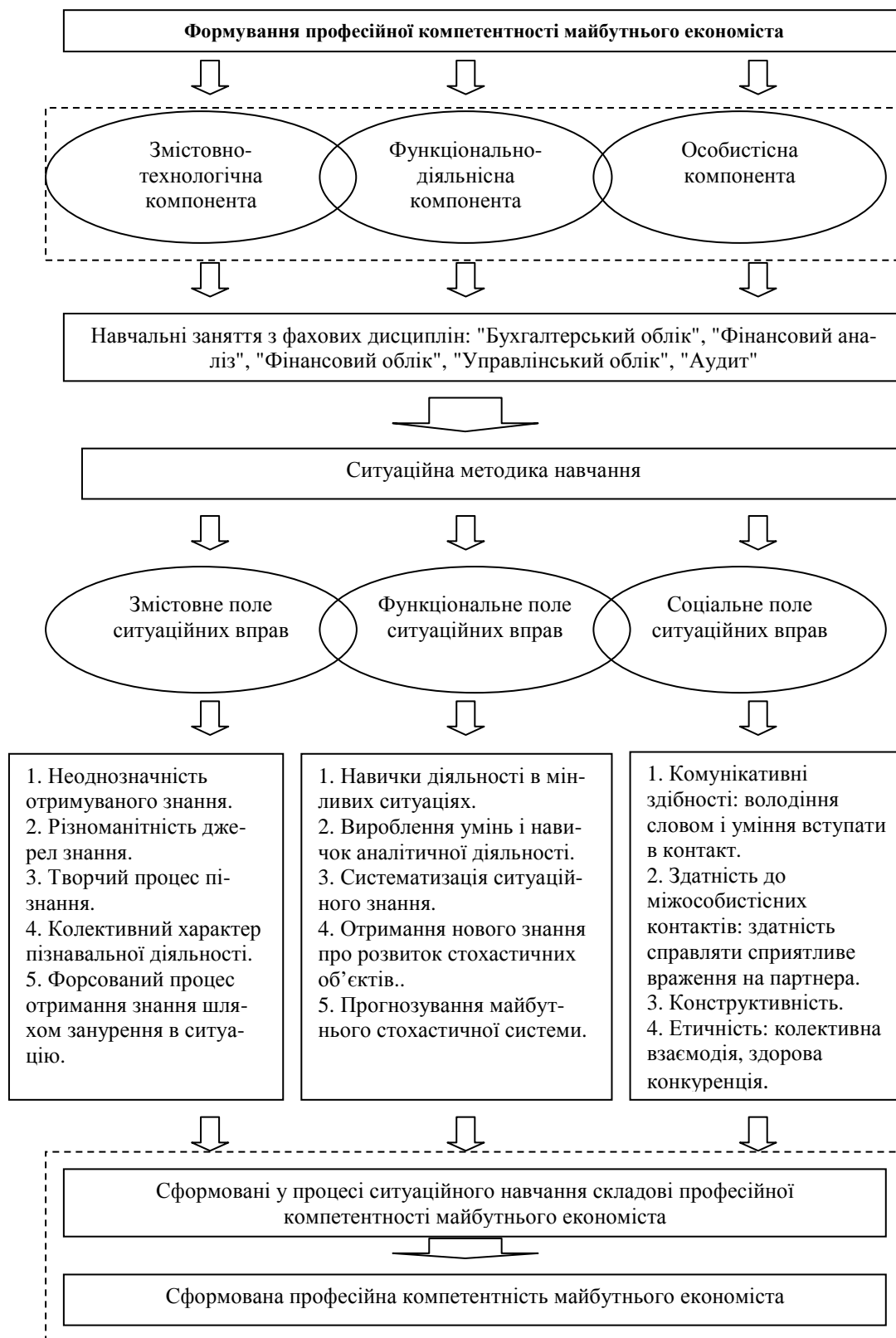

Рис. 1. Модель технології формування професійної компетентності майбутнього економіста

Метод case-study або метод конкретних ситуацій – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом розв'язання конкретних задач – ситуацій (розв'язання кейсів). Створений як метод вивчення саме економічних дисциплін, case-study в навчанні студентів економічних спеціальностей дозволяє підвищити пізнавальну зацікавленість до дисципліни, що

вивчається, поліпшити розуміння економічних законів, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок прийняття рішень [6].

Ситуаційна вправа складається з низки взаємопов'язаних структур або рівнів: пізнавальних, навчальних, суспільних, аналітичних, вирішувальних, евристичних та мотиваційних. Багатогранність діяльності студента при виконанні ситуаційної вправи сприяє формуванню різнобічних якостей фахівця: здатність приймати рішення, здатність до навчання, системне мислення, самостійність та ініціативність, готовність до змін і гнучкості, комерційна і ділова орієнтація, уміння працювати з інформацією, комунікативні здібності.

Ситуаційну вправу можна розглядати в трьох площинах, що називаються змістовним, функціональним і соціальним полем ситуаційної вправи, та зміст яких представлено на рис. 1. Саме тому, на нашу думку, у процесі викладання фахових економічних дисциплін методом case-study у студентів відповідно формуються структурні компоненти професійної компетентності майбутнього економіста: змістовно-технологічна, функціонально-діяльнісна та особистісна. Застосування традиційних методів навчання в цьому випадку може бути менш ефективним.

Діяльність викладача при використанні методу case-study включає в себе дві фази [7].

Перша фаза представляє собою складну позааудиторну творчу роботу по створенню кейса і питань для його аналізу, що складається з науково-дослідної, конструюючої та методичної частин. Особливої уваги заслуговує розробка методичного забезпечення самостійної роботи студентів з аналізу кейсу та підготовки до обговорення, а також методичного забезпечення майбутнього заняття з його розбору.

Друга фаза включає в себе діяльність викладача в аудиторії під час обговорення кейса, де він виступає зі вступним і заключним словом, організує дискусію або презентацію, підтримує діловий настрій в аудиторії, оцінює внесок студентів в аналіз ситуації.

Аналіз кейса і пошук ефективної форми подання цього аналізу в аудиторії являє собою найбільш серйозну фазу навчання. Початок заняття (дискусії або презентації) – це єдиний момент, коли ситуація повністю перебуває в руках викладача. Від того, як почнеться обговорення кейса, залежить загальний тон, інтерес і спрямованість усього заняття.

Кожна ситуаційна задача являється творчою розробкою авторів, може використовуватись лише з їх дозволу. Існують збірники готових кейсів. Але завжди це також творчий процес викладача, який використовує у своїй роботі кейс-метод.

Поряд з труднощами використання ситуаційних задач у навчальному процесі, що потребує високої кваліфікації викладача, дуже непростим являється процес справедливого оцінювання студентської роботи над кейсом.

Різні методики проведення занять вимагають різних підходів до оцінювання студентів, при цьому викладач повинен вимагати від студентів оволодіння тими знаннями й навичками, на які він їх націлював у процесі навчання. Якщо класична методика викладання тяжіє до використання колоквиумів та контрольних робіт, які дозволяють точніше оцінити теоретичні знання, відповідним чином будуються і іспит, то інтерактивна методика вимагає оцінювання не стільки набору певних знань, скільки вміння студентів аналізувати конкретну ситуацію, приймати рішення, логічно мислити, при цьому краще всього використовувати багатокомпонентний метод формування підсумкової оцінки, складовими частинами якого будуть оцінки за:

- участь у дискусії або презентації, вимірний рівнем активності студента;
- за підготовлені письмові роботи.

Оціночна творчість викладача має носити обґрунтований характер. Студент повинен розуміти не тільки правила розбору кейса, але й систему його оцінювання викладачем, останнє вимагає обов'язкового її роз'яснення до початку роботи над кейсом. Викладачеві не слід забувати про виховний ефект оцінки, обумовлений не тільки відкритістю, зрозумілістю для студента системи оцінювання, а й її справедливістю.

З огляду на вищесказане, роботу студента на практичному занятті над ситуаційним завданням ми оцінюємо за такими позиціями: індивідуальна робота, робота в групі, підготовка письмової презентації, виступ з усною презентацією. Оцінюючи названі види активності студента у процесі виконання ситуаційної вправи, можна діагностувати формування змістовних компонент професійної компетентності студентів. Ці зв'язки наочно зображено на рис. 2.

З огляду на те, що робота студента на практичному занятті над ситуаційним завданням може оцінюватись за вищеназаними позиціями (індивідуальна робота, робота в групі, підготовка письмової презентації, виступ з усною презентацією), ми визначаємо чотири ієрархічні рівні активності студента:

перший (нижчий): у процесі індивідуальної роботи формується змістовно-технологічна компонента професійної компетентності студента-економіста;

другий: підготовка до письмової презентації ґрунтується на індивідуальній роботі та сприяє формуванню змістовно-технологічної та функціонально-діяльнісної компоненти;

третій: робота в групі потребує від студента індивідуальної підготовки до кейсу, мобілізації всіх знань і вмінь, активізацію його персональних якостей: ініціативності, вміння чути сторонню думку, забути про себе і працювати на команду, тому групова робота більше впливає на формування функціонально-діяльній та особистісної компоненти професійної компетентності;

четвертий: (вищий) усна презентація на високому рівні являється результатом всіх попередніх видів роботи студента і тому виступає підґрунтям формування всіх компонент професійної компетентності: змістовно-технологічної, функціонально-діяльній та особистісної.

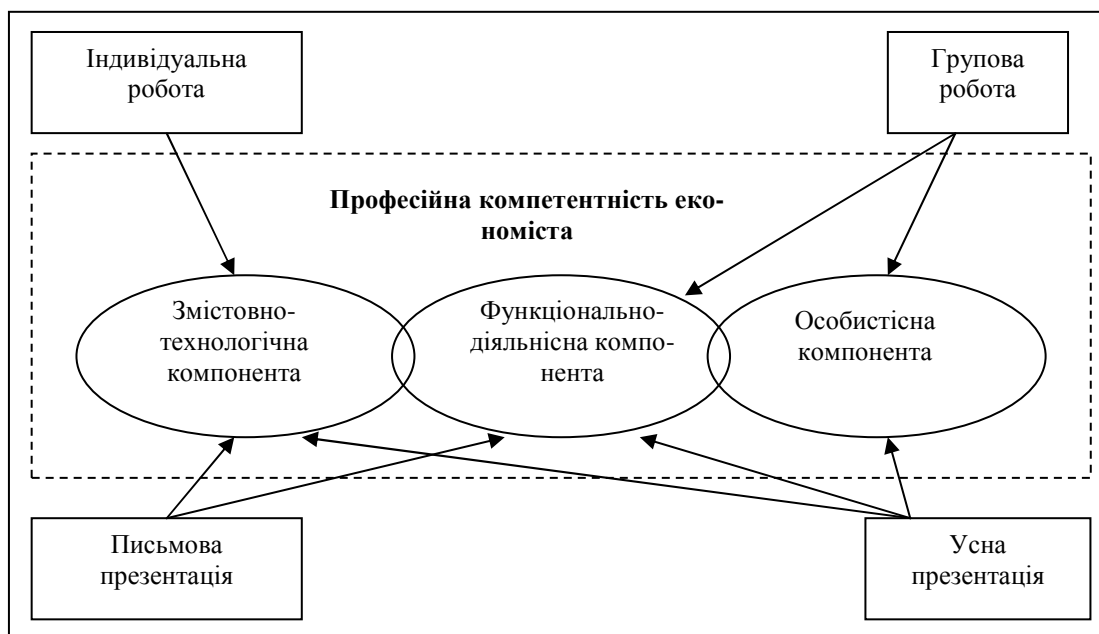

Рис. 2. Зв'язки впливу різних видів активності студента в case-study на формування складових компонент професійної компетентності економіста

Усе вищесказане дозволяє зробити наступні **висновки:**

1. В останні роки у зв'язку з модернізацією освіти у вищій професійній школі відбувається пошук ефективних інноваційних методів навчання. Проблема впровадження в практику вищої освіти ситуаційного методу навчання обумовлена загальною спрямованістю розвитку освіти, її орієнтації не стільки на одержання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, вмінь і навичок розумової діяльності, здатності до навчання, зміну парадигми мислення.

2. Формуванню професійних якостей майбутнього економіста сприяє застосування кейс-методу на практичних заняттях з фахових дисциплін. Багатогранність діяльності студента при виконанні ситуаційної вправи сприяє формуванню різнобічних якостей фахівця: здатність приймати рішення, здатність до навчання, системне мислення, самостійність та ініціативність, готовність до змін і гнучкості, комерційна і ділова орієнтація, уміння працювати з інформацією, комунікативні здібності.

3. Оцінка роботи студентів над ситуаційною вправою може здійснюватись шляхом оцінювання різних видів активності студента та діагностувати рівні сформованості професійної компетентності.

4. Технологія застосування ситуаційної методики може використовуватись на практичних заняттях з фінансового аналізу та управлінського обліку та бути основою для педагогічного експерименту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вачевський М. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетентності: Монографія / М. В. Вачевський. – К.: Вид. "Професіонал", 2005. – 364 с.
2. Гончарові О. Н. Система формування інформатических компетентностей у будучих економістів // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского, Том 21(60), № 1. – Симферополь. – 2008. – С. 19-22.
3. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Дибкова Людмила Миколаївна. – К., 2006. – 227 с.
4. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уйсімбаєва Наталія Василівна. – Кіровоград, 2006. – 189 с.

5. Державний класифікатор професій [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ed_2008_08_04/FIN19198.html (20.07.2010) – Загол. з екрану.
6. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку. – 2001. – 256 с.
7. Кейс метод. Окно в мир ситуационной методики обучения (case-study) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.casemethod.ru>. (03.07. 2010) – Загол. з екрану.

Матеріал надійшов до редакції 02.09. 2010 р.

Чепорова Г. Е. Применение ситуационного метода обучения в формировании профессиональной компетентности студентов-экономистов.

В работе рассмотрена проблема эффективного формирования профессиональной компетентности будущих экономистов, определены составляющие компоненты профессиональной компетентности и возможность их формирования в процессе применения ситуационной методики обучения, наглядно представлена модель применения ситуационных упражнений в процессе обучения специальным экономическим дисциплинам.

Cheporova H. E. Application of Situational Method of Teaching in Forming of Professional Competence of Students-Economists.

The problem of the effective forming of professional competence of future economists is considered, the components of professional competence are defined and possibility of their forming is certain for case study method teaching, the model of application of case study exercises is evidently presented in the process of teaching the special economic oriented disciplines.